

Kvinnor som delar cell med män

Våldtäkter, misshandel och övergrepp tillhör vardagen för de tusentals transsexuella kvinnor som sitter inlåsta i amerikanska mansfängelser. Janetta Johnson har kommit ut på andra sidan.

Text: Eva Paulsen | Bild: Thomas Kolbein Bjork Olsen | [Prenumerera](#) | Artikel i SocialPolitik nr 1 2016

– Jag skrev och skrev om mina upplevelser i fängelset. Folk frågade mig alltid: "Varför sparar du allt detta"? Men jag visste att det skulle användas till något bra en dag, även om jag inte visste hur, säger Janetta Johnson och tänds en cigarett med händer där de långa naglarna är målade i olika färger.

Vi möts på en bar i Tenderloin, mitt i centrala San Francisco. Det före detta nöjesdistriktet har ett ihärdigt rykte som stadens farligaste och fungerar sedan årtionden som en magnet för droger, prostitution, hemlöshet och våld.

– Ni får inte vara här om ni inte tar en sup, säger en tandlös man från sin barstol på fullsatta Club 22, medan en annan stamgäst stapplande dansar till musiken som strömmar från spruckna högtalare.

Janetta är en av de nio transsexuella kvinnor vars ohyggliga erfarenheter av att sitta i mansfängelser i USA skildras i boken *The Women of San Quentin: Soul Murder of Transgender Women in Male Prisons* som kom ut i september. Den är baserad på två års brevväxling mellan de intagna kvinnorna och den norska journalisten och dokumentärfotografen Kris Schreier Lyseggen, som länge engagerat sig i historier från samhällets ytterkanter.

– Första gången jag läste min historia i Kris ord blev jag förbannad, det rev upp så mycket känslor. Men sen tänkte jag

att "Detta är ju sanningen, den måste ut!", säger Janetta.

Även om hon vill dela med sig av sina upplevelser märks ett visst motstånd mot att börja tala om tiden då hon satt inspärrad för icke våldsamma narkotikabrott i Sheridan Correction Center, Oregon. En vardag som Janetta sammanfattar som en ändlös serie övergrepp utan någonstans att söka skydd.

– Att vända sig till vakterna var lönlöst, de satte mig bara i isoleringscell. Efter det slutade jag be om hjälp, för det enda svaret jag fick var: "Vill du tillbaka till isoleringen?", berättar hon.

Janettas historia är knappast unik. Som transsexuell färgad kvinna i USA är hon ett offer för statistiken och löper långt större risk än genomsnittet att arresteras och fängslas. En av sex afroamerikanska män har suttit inne, för färgade transsexuella är siffran femtio procent.

Enligt amerikansk lag räknas en transkvinna som inte genomgått könskorrigering officiellt som man. Det betyder att hennes straff ska avtjänas i ett mansfängelse, oavsett vilket kön hon själv anser sig tillhöra.

Väl i fängelse befinner sig de transsexuella färgade kvinnorna i en extremt utsatt position. Statistiken visar att de löper tretton gånger större risk än andra att utsättas för sexuella övergrepp, inte bara från andra intagna utan även från fängelsepersonal. I den mån de har valfrihet står valet ofta mellan att tvingas dela cell med grova förbrytare, eller att spendera mellan 22 och 24 av dygnets timmar i isolering. När en intagen som satts i isolering väl ges chansen att ringa sina lagstadgade telefonsamtal sker det ofta utanför kontorstider, vilket gör det i princip omöjligt att få tag i juridisk expertis.

– Bara att sätta kvinnor i ett fängelse för män är omänskligt. Men behandlingen när de väl sitter inne är ofattbar. De utsätts för ständiga brott och nekas rakt av rätten till samma vård och socialisering som andra intagna, säger fotografen Kris Lyseggen.

Hon berättar om intagna kvinnor som förvägrats sina utskrivna hormonbehandlingar och tvingas se hur kroppen börjar uppvisa manliga attribut. Andra har systematiskt flyttats runt till fängelser i olika delar av landet för att försvåra för närstående att besöka dem.

Sedan hon släpptes fri 2012 har Janetta engagerat sig för sina medsystrar genom organisationen TGIJP, "Transgender, Gender variant and Intersex Justice Project", ungefär "Projektet för transsexuella, könsvarierandes och intersexuellas rättvisa". Hennes uppgift är att organisera aktioner, utbilda och stödja andra färgade transkvinnor.

– Vi försöker sammanföra den svarta kvinnokampen med vårt arbete för transkvinnor i fängelse. Vi samarbetar mycket med "Black lives matter". Vi vill inte ha allmosor, utan tillgång till de möjligheter som nekats oss.

Till vårt möte i Tenderloin kommer Janetta direkt från en protest. Tillsammans med en grupp andra svarta kvinnor har hon ställt sig med bar överkropp på en av San Franciscos mest befolkade shoppinggator.

– Vi lyckades stänga ner korsningen Market Street och Beale Street fullständigt i två timmar, inte ens bussarna fick passera, säger hon förtjust och fortsätter:

– Poängen är att chockera folk med något helt oväntat. Vårt budskap var: "Medan du shoppar mördas svarta kvinnor".

Medan Janetta har varit fri sedan 2012 sitter flera av hennes medsystrar från Kris Lyseggens bok fortfarande inspärrade i fängelser runt om i USA, de flesta på livstid. Fotografen brevväxlar fortfarande med dem.

På baren i Tenderloin blickar Janetta Johnsson ut genom fönstret medan hon rättar till sin mönstrade turban.

– När jag träffade Kris tänkte jag bara "Oh my god, du är en ängel"! Hennes bok har gett en röst åt oss fängslade transkvinnor som vi aldrig skulle haft annars.

Hur ser det ut i Sverige? Vilken beredskap finns hos Kriminalvården för transpersoner?

”Under åren har vi placerat ett antal personer som har bytt, eller är i processen att byta kön. Såväl män som kvinnor. En placering föregås alltid av en individuell risk- och behovsbedömning, men den individuella bedömningen blir än viktigare i dessa fall. Vi brukar tillsammans med klienten kunna komma fram till en bra lösning. Huvudsaken är att vi får kännedom om faktorerna.

Idag har vi en begränsning i vårt klientadministrativa system där personnumret styr om vi kan boka in dem på mans- eller kvinnoanstalt. Skulle det uppstå en situation där vi är i behov av att göra avsteg från detta, kommer vi säkert kunna lösa det.

Enligt Socialstyrelsen finns det ingen regel kring när en person byter, eller får byta, sitt personnummer. Det är helt och hållet upp till var och en att ansöka om att få det gjort.”

Tatjana Johansen,

tf placeringschef i Kriminalvården